

Nasjonal marin verneplan - oppstartsmelding for Saltstraumen

Saltstraumen er ett av 36 kandidatområder som skal utredes med utgangspunkt i tilrådninger fra Rådgivende utvalg for marin verneplan jf. føringer gitt av Miljøverndepartementet i samråd med Fiskeri- og kystdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Olje- og energidepartementet. Saltstraumen er ett av 17 kandidatområder som er klarert for oppstart i første pulje gjennom forvaltningsplanen for Norskehavet.

Denne oppstartsmeldingen markerer starten på en planprosess som vil ende opp i et konkret høringsforslag som vil bli sendt berørte parter på formell høring. Fylkesmannen i Nordland er ansvarlig for planprosessen innen rammer satt av Direktoratet for naturforvaltning. Arbeidet skjer i tett samarbeid med Fiskeridirektoratet sentralt og regionalt. Rammene for arbeidet er nærmere omtalt i generell del av oppstartsmeldinga.

Området inngår i kategori 2 – Strømrike lokaliteter, og ligger i Vestnorsk subprovins.

Areal, geografisk plassering og avgrensning

Planområdet er ca. 19 km² og ligger i sin helhet i Bodø kommune i Nordland fylke.

Planområdet er vist på vedlagte kart. Strandsonen i Saltstraumen er en viktig del av verneformålet, og det er derfor aktuelt å trekke grensen opp mot land slik at det omfatter tidevannssonen. Dette medfører at det marine beskyttede området vil berøre privat grunn. Grensen mellom Sundstraumlia naturreservat og planområdet vil bli trekt ved middel høyvann.

Verneverdier og -formål

Saltstraumen inngår som ett av fem områder i kategorien Strømrike lokaliteter i marin verneplan. Områdene er i hovedsak hardbunnslokaliteter hvor den sterke strømmen gjør at fint materiale ikke sedimenterer og danner avsetninger. Områdene er karakterisert ved et rikt dyreliv med fastsittende former som sjøanemoner, skjell, svamper, bløtkoraller, steinkoraller m.m. Saltstraumen er en terskel med meget sterk strøm som utgjør verdens sterkeste malstrøm. Området har et rikt dyreliv av fastsittende former og fisk. Verneverdien utgjøres av den geologiske strukturen og det rike dyrelivet. Verneformålet er å ta vare på de spesielle geologiske strukturene og det rike dyrelivet inklusiv forekomster av korallrev og andre grunne spektakulære forekomster av koraller og andre arter.

Geologiske, fysiske og biologiske forhold

Saltstraumen forbinder Skjerstadvjorden innenfor med Saltenfjorden utenfor og regnes som verdens sterkeste malstrøm. Bassenget i Skjerstadvjorden er svært dypt (527 m) og har et høyt oksygeninnhold i hele vannsøylen pga. god vannutskiftning gjennom Saltstraumen. Saltstraumen har et terskeldyp på 26 m og munningsbredde på 255 m i overflaten. Dempningen gjennom Saltstraumen gjør at forskjellen mellom flo og fjære i Skjerstadvjorden er under 70 % av hva den er utenfor terskelen. Det er beregnet at 3 500 m³ vann strømmer over terskelen hvert sekund i gjennomsnitt. Maksimal vannhastighet er målt til 20 knop / 37 km/t.

I tillegg til hovedstrømmen gjennom Saltstraumen er det også forbindelse ut fra Skjerstadvjorden gjennom Indre Sundan og Sundstraumen i sørvest og den grunne Godøystraumen i nordøst. Berggrunnen på nordsiden av Sundstraumen består av kalkspatmarmor. Kalkfurskogen utgjør et særpreget og karakteristisk landskapselement på begge sider av Indre Sundan og Sundstraumområdet. Dette er en av de største gjenværende utforminger av lite påvirket kalkfurskog.

Den sterke strømmen vanskeliggjør undersøkelser og til tross for områdets spesielle egenskaper er ikke det marine biologiske mangfoldet i selve straumen særlig godt undersøkt eller dokumentert. Basert på tilfeldige observasjoner og foto fra dykkere, samt materiale innsamlet til undervisning er det laget en oversikt over arter som forekommer her. Denne inkluderer en lang rekke arter, bl.a. sjøbusk, sjøtre, dødmannshånd, brødsvamp, sjøliljer samt mange skjell, snegler, krepsdyr, mosdyr, sekkedyr, sjøstjerner, slangestjerner, børstemark, fisk, m.m. Saltstraumen er meget fiskerik og er kjent for store individer. Verdens største sei er tatt på fiskestang her.

Det er dokumentert to korallrev bestående av steinkoraller lenger ut i Saltfjorden, og det kan ikke utelukkes at det kan forekomme slike også lenger inn i fjorden, også innenfor arbeidsgrensene til det foreslåtte marine verneområdet. Sportsdykkere har registrert et korallrev, som sannsynligvis består av hornkoraller like innenfor straumen.

I Saltstraumen hekker det svartbak, gråmåke, tjeld og store mengder ærfugl. Det overvintrer også 2000 – 3000 ærfugl i selve straumen, som er et viktig beiteområde for dykkende sjøfugl generelt. I den grunne Godøystraumen mellomander mye vade- og sjøfugl på trekk, og det beiter mye vade- og sjøfugl i dette gruntvannsområdet hele året. Det er åtte registrerte reirlokalteter for havørn i området, de fleste i Sundstraumsområdet.

Kulturminner

Det er registrert steinalderbosetning på begge sider av Saltstraumen, og ved Ripnes kai er det en del minner fra jernalder. Godøy var et høvdingsete på 900-tallet. Høvdingen Raud den Rame holdt til i området, beskrevet i Snorres saga. I tillegg til en rekke gravminner fra jernalder, er det nylig registrert boplasser fra eldre steinalder (datert til om lag 6000 f.kr.) rundt Godøystraumen. Også løsfunn fra steinalder og gårdshauger fra middelalderen er registrert helt inntil det foreslåtte marine vernområdet.

Siden landet har hevet seg vesentlig fra siste istid, har de marine avsetningene, det marint formede landskapet og de marine kulturminnene havnet et stykke inne på land rundt Saltstraumen. Den tidlige bosetningen har en sannsynlig sammenheng med det enormt rike marine biologiske mangfoldet knyttet til tidevannsstrømmene.

Saltstraumbua fra 70-tallet er et landemerke fra Bodø, og har fått vernestatus av vegmyndighetene.

Tromsø Museum har, på oppdrag fra Riksantikvaren, utarbeidet en oversikt over områder som skal prioriteres med tanke på kulturminner. Disse områdene ble valgt ut på bakgrunn av kjent kunnskap som kan indikere kulturminner under vann i kombinasjon med kunnskap om hvor godt kulturminner kan bevares i området. Områdene blir kalt prioriterte marinarkeologiske territorier (PRIMAT), og Saltstraumen inngår i et slikt område.

Brukerinteresser

Fiske

Det er registrert et gyte- og oppvekstområde for torsk, sei og hyse som strekker seg fra Godøystrommen, langs nordsiden av Knaplundøy, gjennom Saltstraumen og ned til Laukeng. I Seivågen er det registrert en låssettingsplass for sei som benyttes til seifiske om høsten.

Næringsfiske med garn etter sei, torsk, kveite, uer og breiflabb foregår på fem felt innenfor området til ulike tider på året. Et reketrålfelt berører den vestlige og nordlige del av utredningsområdet. I tillegg er det et betydelig fritidsfiske med stang og snøre.

Akvakultur

Det er lite akvakulturaktivitet i området. Det er tildelt én tillatelse til dyrking av blåskjell innen utredningsområdet for vern. Anlegget er lokalisert i Bunesbukta. Potensialet for akvakultur i området er begrenset, både for dyrking av skalldyr og matfiskoppdrett. Årsakene er veterinære avstandskrav, ferdsel (avstand til hvit sektor) og eksponeringsgrad i området.

Tidevannskraft

I 2006 søkte Tide Tec AS NVE om konsesjon til utbygging av tidevannskraftanlegg i Sundstraumen. Fylkesmannen i Nordland frarådet denne etableringen med tanke på potensielle verneverdier i det foreslåtte marine beskyttede området. Høgskolen i Bodø og Bodø kommune frarådet også denne etableringen. Tide Tec AS fikk ikke tildelt konsesjon.

Reiseliv

Saltstraumen er en viktig turistattraksjon i Bodø kommune og bidrar til aktivitet for et hotell, fire kafeer, en butikk, tre campingplasser og én båtutleier.

Friluftsliv

Hele sjøarealet av selve Saltstraumen har internasjonal verdi som friluftsområde. Det foregår et utstrakt sportsfiske fra land og fra småbåter av fiskere fra kommunen, samt tilreisende norske og utenlandske turister. I tillegg til fritidsfiske er det et godt tilrettelagt nettverk av stier ved opplevelsessenteret med fokus på kulturminner – "Fotefar i Nord". Sportsdykking foregår i en drøy halvtime ved høy- og lavvann, når strømmen er såpass rolig at en kan drive med den ene veien og så tilbake til utgangspunktet.

Innenfor planområdet er det tre strandområder av lokal verdi som friluftsområde. Ett vest for kystriksvegen på Tverlandet utenfor Skålbunes, ett på nordsida av Straumøya utenfor Seivåg og ett på nordøstsida av Knaplund mellom kystriksveien og Saltenfjorden.

Det er også tre statlige sikra friluftsområder ved Saltstraumen. Det ene området omfatter vestsida av selve Saltstraumen, og ervervsavtalen sikrer byggeforbud i et stort område og fri ferdsel på innmark i et 60 meter bredt belte fra Storholmen nord til Kobbskjæret, deretter i et 40 meter belte til eiendommens nordgrense. Det andre området er den største eiendommen på østsida av selve Saltstraumen, og ble ervervet i 1970 for å sikre fri ferdsel langs sjøen. Det siste statlige sikra friluftsområdet er Vestvika, øst for selve Saltstraumen, som ble erverva for å sikre fri ferdsel.

Skipstrafikk

En biled går gjennom området.

Bruk i forskningssammenheng

Høgskolen i Bodø har gjort en del undersøkelser knyttet til det marine miljøet innenfor og utenfor selve Saltstraumen, samt undersøkelser av makroalger og kråkeboller direkte i Godøystraumen. Det er gjort undersøkelser av overvintrende sjøfugl her ved Norsk institutt for naturforskning og Norsk ornitologisk forening. Nordlandsforskning har også brukt en lokalitet innenfor det foreslåtte marine verneområdet i undersøkelser av oterbestanden i Salten. Universitetet i Bergen har i tillegg gjort en del oseanografiske undersøkelser og modelleringer av strømforholdene i Saltstraumen. Saltstraumen egner seg godt i undervisningssammenheng for høgskolestudenter i Bodø, og skoleelever fra hele Saltenregionen bruker området som ekskursjonsmål. Her finnes tema innen geologi, marinbiologi, kulturhistorie og arkeologi.

Eksisterende vern

Utredningsområdet for marin verneplan i Saltstraumen grenser til Sundstraumlia naturreservat som ligger i ei sørvendt li på nordsida av Sundstraumen. Formålet med fredningen er å bevare en variert furu- og blandingskog med det tilhørende plante- og

dyrelivet. Sundstraumlia utgjør en av de største gjenværende utforminger av lite påvirket kalkfuruskog av "Salten-type", og dekker et fem kilometer langt område.

Plansituasjon

Kommuneplanens arealdel for Bodø kommune 2009-2021 ble vedtatt 19. juni 2009. I denne arealdelen er to områder innenfor utredningsområdet for marint vern avsatt til akvakultur og akvakultur/fiskeri. Dette gjelder hhv. område 13AF Godøy og 14/A/AF Seivågskagen. I tillegg er det avsatt et område for akvakultur, 15A, på Sjetnes ved Straumøya. Sistnevnte område ligger utenfor utredningsområdet.

Bodø kommune har også startet prosessen med å utarbeide en kommunedelplan for Saltstraumen. Planprogrammet lå ute på høring fra 9. mai til 19. juni 2009. Kommunedelplanen skal omfatte Tuv, Saltstraumen og de delene av Godøya og Straumøya som ligger nærmest straumen.

Referanseområde

Referanseområder skal tjene som grunnlag for å sammenligne status og utvikling i påvirkede områder i forhold til områder med ingen eller liten påvirkning. Rådgivende utvalg for marin verneplan har foreslått området som supplerende område for forskning og undervisning i tilknytning til generelle referanseområder.

Aktuelle virkemidler

Et utgangspunkt for vurdering av virkemidler er tilrådingene fra Rådgivende utvalg for marin verneplan mht. verneverdier og –formål, og forslag til mulig anvendelse av lovverk fra DN og direktoratsgruppen. Det ble foreslått at bruk av naturvernloven og vernekategorien naturreservat vurderes. Naturvernloven er nå avløst av den nye naturmangfoldloven. Etter denne loven er det aktuelt å vurdere Saltstraumen som marint verneområde i henhold til loven § 39. Alternativt vil beskyttelse av området ved bruk av havressursloven, akvakulturloven og havne- og farvannsloven, jf. den generelle oppstartsmeldingen, også bli vurdert.

Mulige virkninger av verne-/beskyttelsesforslaget

Restriksjonsnivå i forhold til ulike aktiviteter skal utredes nærmere i den videre prosessen med utgangspunkt i tilrådingene fra Rådgivende utvalg for marin verneplan. Utgangspunktet er at tiltak som utfylling, byggevirksomhet, mudring, deponering av masse, undervannsprengning, kabellegging, utslipp av kjølevann, utslipp av ballastvann, omrøring av vannmasser, utnyttelse av mineralske ressurser, installasjoner for energiutnyttning og skjellskraping ikke tillates. Kabellegging i mindre omfang kan ev. tillates. Det legges ikke opp til restriksjoner på drift og vedlikehold av eksisterende anlegg og innretninger. Det legges heller ikke opp til restriksjoner på skipsfart. Når det gjelder havbeite er tilnærmingen at området bør forbli mest mulig upåvirket av slik aktivitet, mens en kan høste bærekraftig fra naturlige bestander eller forekomster.

Et vernevedtak i Saltstraumen vil føre til forholdsvis strenge restriksjoner for tekniske inngrep og milde eller ingen restriksjoner for fiskeriaktiviteter og reiseliv.

Det er særlig viktig å beskytte området mot tekniske og fysiske inngrep som kan endre de geologiske og fysiske forholdene som igjen er avgjørende for det rike dyrelivet her. Det avgjørende blir her at de marine delene av området ikke berøres av uttak eller deponering av masser, plassering av konstruksjoner eller partikkelbelastning fra inngrep i nærområdene.

Saltstraumen har et stort potensial for produksjon av tidevannskraft. Både konstruksjon og drift av et slikt anlegg må forventes å innvirke på strømmen og det marine miljø. Vern vil derfor begrense eventuell utvikling av tidevannskraft.

Området har begrenset betydning for kommersielt fiske. Fiske med passive redskaper (teiner, garn og snøre) forventes ikke å komme i konflikt med marine verneverdier, men omfanget og påvirkningen fra slikt fiske bør overvåkes. Det kan gjøres unntak for sensitive deler av områdene hvor det forekommer koraller som kan skades ved bruk av garn og line. Forslaget vil få lite negative konsekvenser for dagens fiskeriaktivitet.

I utgangspunktet er fritidsfiske, friluftsliv og reiseliv lite problematisk i forhold til verneformålet. Stort omfang av fritidsfiske kan imidlertid medføre påvirkning i form av tap av redskaper (sluk, søkke og snøre) og ødeleggelse av sensitive organismer som f.eks. bløtkoraller. Omfang og påvirkning fra fritidsfiske bør overvåkes og eventuelle tiltak kan vurderes.

Dykking kan medføre påvirkning på habitater og arter (f.eks. koraller) gjennom høsting eller innsamling av forekomster og ankring. Det kan derfor bli aktuelt å regulere plukking av muslinger og andre bunnlevende organismer, ankring på bestemte steder og lignende. Dette for å hindre at verneverdiene i Saltstraumen forringes.

Det er i drift to anlegg for dyrking av blåskjell. Akvakultur vil i moderat omfang ikke påvirke verneverdiene. Det rike dyrelivet i områdene gjenspeiler store transporter av plankton og organisk materiale med strømmene. Omfanget av akvakultur bør reguleres slik at de naturlige stofftransportene ikke påvirkes i nevneverdig grad. Potensialet for akvakultur vurderes også som begrenset. Det er imidlertid gode dybder og en betydelig vanngjennomstrømming i de sørlige og østlige delene av det foreslåtte marine verneområdet. Stor vanngjennomstrømming kombinert med stor dybde tilsier at akvakultur ikke vil være i betydelig konflikt med beskyttelse av området.

Konsekvensene av verneforslaget for Saltstraumen skal belyses nærmere gjennom den ordinære planprosessen, som bl.a. vil omfatte møter med berørte parter og offentlig høring.

Forvaltning

Forvaltningsplan

Det vil bli utarbeidet forvaltningsplaner for områdene i planen. Disse vil vise tiltak for å fremme formålet med vernet, og de vil presisere hvordan verneforskrifter og andre beskyttelsestiltak skal praktiseres. Akvakultur vil kunne være et aktuelt tema. Omfang og effekter av fiske, turisme og dykking vil også kunne bli belyst i forvaltningsplanen.

Forvaltningsmyndigheter

Direktoratet for naturforvaltning fastsetter hvem som skal ha forvaltningsmyndighet etter naturmangfoldloven. Fiskeridirektoratet har ansvaret for forvaltning etter havressursloven og akvakulturloven. For forvaltning etter havne- og farvannsloven vil Kystverket være ansvarlig myndighet. (Det tas sikte på at ny lov kan tre i kraft 1. januar 2010).

Det vil bli lagt opp til ulike prosesser for å involvere berørte myndigheter, organisasjoner og næringsutøvere i forvaltningen av områdene.